

Kukorelly Endre

PÁLYA, AVAGY: NYUGI, DAGI,
NEM CSAK FOCI VAN A VILÁGON

(Pro-Vocatio)

Minap jutott eszembe, miközben Öcsi bácsizták – Panchózzák, Svábozzák és Purczeldezik – Puskás Ferencet a tévében, hogy van, aki szerint az Aranycsapat minden mérték szerint a legjobb, hozzájuk képest a későbbiek pancserek. Pedig ez azért bonyolultabb. Nézed az angol tizenhatoson belül bemutatott visszahúzás cselét, ahogy a hátvéd udvariasan kisuhan az alapvonalon labda és baba nélkül, csodálatos. Ilyen nincs is. Puskás nyilatkozik elnéző mosollyal, szerinte az 1966-os brazilverők közül az Aranycsapatba senki sem férne be. Vagy fért volna be, férhetett volna, nevek nem hangzottak el, akkor pedig Albert, a kígyózó művész sem.

Meg ha lett volna egy szinkrongéppuskánk tatárjáráskor! Sajnos ilyen nincs, nem volt, nem is lesz olyan, hogy volt volna, viszont két dolgot állítok; egyrészt, hogy Puskás a legnagyobb *játékos*,¹ másrészt, hogy Varga is befért volna. És lefocizta volna a legjobb Puskást – aki ettől azért még a legnagyobb. Ezeket állítom, ha bizonyítani nem is tudom. Igaz, az ellenkezőjét sem tudja senki, mert a *volna* nincs, ez már ilyen. Föltevések vannak és analógiák.

A teljesítmények ugyanis vagy pontosan mérhetők, vagy nem. Mérhető, hogy mai úszópalánták száz méteren kétszázat rávernének Johnny Weissmullerre, sodrással szemben, mai másodvonalbeli hosszútávfutók köröznék le sokszorosan Nurmi 30.06,2-es tízezer méterét. Amiből nem következik, hogy akkor nekik kellene szobrot állítani, Paavo Nurmiét² pedig a Sztalin-összessel együtt leszedni a helyéről. Igaz, Iharos Sándor (28.42,8, 1956) nagyon megverte volna,

---

1 Abban az értelemben is, hogy itthon milyen volt a viszonya Farkas Mihállyal, és hogy Portugáliában Horthyval és Frankóval is lekezelt. Igazából bárkivel. A hatalomhoz való viszonyát elemzi Borsi-Kálmán Béla. A könyve 74. oldalán levő fotón Pancho épp kezet fog Franco tábornokkal. Ismert Farkas Mihállyal való kapcsolata, mellyel sok mindent el tudott intézni, és olvashatjuk az anekdotát, miszerint 1956 júniusában, egy Portugáliai turnén (Lisszabon, 2-2) Kocsis Sándorral meglátogatták volna Estorilban Horthyt.

2 1920-ban Antwerpenben, 1924-ben Párizsban és 1928-ban Amsterdamban összesen 9 aranyat nyert.

Kenenisa Bekele (26.17,53, 2005) pedig durván négy kört nyomott volna rá, ám a *maguk idejében legnagyobbakat* befogni már soha nem lehet, ez is valóság, mérhető vagy nem. Az élsport *fejlődik*.

Nem a képességek, hanem a körülmények, a felkészítés. Ez fantasztikusan érdekes és/vagy ijesztően ellenszenves, kinek mi; van azonban abszolút és relatív fejlődés. A magyar atlétika is fejlődik saját hatvan évvel ezelőtti eredményeihez képest, noha akkoriban nagy bajnokaink voltak, most viszont a világ élvonalához képest semmi. Ám az atlétika mérhető, a futball nem.

Nem mérhetőek más labdajátékok sem, a torna vagy a jégtánc, a küzdősportok sem, mégis, ha megnézünk egy-egy gyakorlatot vagy kürt 1951-ből és 1991-ből, látszik minden. Futballmeccsek fölvetését ezekből az évekből! Mert ama visszahúzás csel valóban nincs többé, csak filmen *húz vissza* örökre; történelem, múkincs, akárhányszor megnézed. És hovatovább grundon sem csinálod meg, mert egyből kitesznek labdástól a kerítésen. Igaz, grund sincs már, csupán az irodalomban.

És most jön a provokálás. Noha a mai magyar futball alig minősíthető, az egykoriak csúcsai nem megközelíthetők, ezzel együtt bármelyik NB III.-as csapat édes álmából riasztva, mezítláb, fürdőgatyában és a legnagyobb tisztelettel legázolná hat-hármas formában-erőben lévő nagyjainkat. Akkor rúgnának gólt, amikor épp nem röstelkedne valamelyikük. Amiből nem következik semmi (különös), az Aranycsapat ettől még – relatíve – abszolút a legjobb.

Meg a Fradi.

(Egy duó)

Sok van. Celtic F.C.–Rangers F.C. vagy Ferencváros–Újpest. Jack Johnson – Jim Jeffries, a „4J”³ vagy Oscar de la Hoya – Floyd Mayweather. Toldi Miklós – Kinizsi Pál, Robin Hood – Tell Vilmos, Oroszlánszívű Richard – Barbarossa Frigyes. Vehetnék a harminckétszeres világcúcstartó úszó és Európa-bajnoki ezüstérmes vízilabdás Arne Borgot és kedvencemet, a 11 Grand Slam-győztes (6 Roland Garros, 5 Wimbledon) Björn Borgot vagy a Borg–McEnroe 7-7 duót,

3 „1910. július 4-én, a nevadai Renóban, negyvenhárom fokok hőségben megtartott – álomdöntő” (Tarján Tamás: *Citius, altius, fortius*, i. m. 129.): a fekete Johnson leदारálja a már egyszer visszavonult fehér ellenfelét. Nagy Lajos *The Boxing Match* címmel a Nyugatban ír arról, hogy a mérkőzés felvételét Tersánszky Józsi Jenővel nézték az Apolló moziban. „A testi erőnek mindig szerepe lesz, a küzdelem ember és ember közt, mindenféle fajtában, így a testi küzdelem is, örök.”

a Hillary – Namgyal Wangdi,⁴ a Riva–Rivéra kontra Rivelino–Jairzinho, az Ajaxos Rafael van der Vaart kontra Ibrahimovic⁵ vagy a Nyilasi–Ebedli-duót, de most vegyük csak azt, hogy Eusebio – José Augusto Torres. Lisszabonban élő barátom meséli, hogy mikor Eusebio meghalt, napokig hurcolták le-föl a koporsóját a városban. Kiment a temetésre, mondja, zuhogott az eső, mindenki ott volt, nyakig sáros ünneplőruhában tolongtak a koporsó körül, hogy megérinthessék. Szent Eusebio. Fölfedezője, Guttmann Béla egyenest Mozambikba repült érte. Másfél óra múlva, a Museu Nacional de Arte Antigában megtalálom magamnak Raffaello 1502-ben készült, *Milagre de Santo Eusebio* című kisméretű predelláját. Halottakat támaszt föl. A koreográfia szerint Torres fejjel visszateszi a labdát Eusebiónak.

(Triumvirátusok)

A Messi–Neymar–Suarez- és a Ronaldo–Benzema–Bale-triók más, régebbieket idéznek – kinek persze kicsodát! Vavá–Didi–Garrincha, Szarmach–Lato–Gadocha, Emerson Fittipaldi – Niki Lauda – Michael Schumacher,⁶ Fazekas–Töröcsik–Zámbó, Polupanov–Fircov–Vikulov, Szalay Miklós – Répás Béla – Básti István. Panenka (1976, a nyugat-németek ellen) – Pirlo (2012, az angolok ellen) – Zidane (2006, a brazilok ellen). Klampár–Jónyer–Gergely, Petr Cech – Carlo Cudicini – John Terry,⁷ Mike Tyson⁸ – Joe Frasier – Muhammad Ali,

4 1953. május 29-én „egyszerre” értek a Himalája csúcsára. Egyikük cipelte a szajrét. A másik nem.

5 Alig túlzás, hogy „minden” benne van abban, ami köztük történik, és *ahogy* elmondja az *Ez vagyok én, Zlatan Ibrahimović*ban David Lagercrantz. Szeged, Könyvmolyképző, 2012, 159–164.

6 Mélyi József szerint James Hunt.

7 „2006. október 15-én, a Reading elleni bajnoki utolsó perceiben John Terry, a Chelsea középpályása kapusmezt húzott. Ahogy azt Hollywoodban tanítják, még maradt ideje egy két pontot érő védésre. A Chelsea végül egy-nullra hozta a meccset. Az internetes fórumokon és a világ sportsajtójában mégsem Terry kényszerű bravúrja volt a téma még hónapokig, hanem a kékek első és második számú kapusa, Petr Cech és Carlo Cudicini ezen a meccsen elszenvedett igen súlyos fejsérülése. (...) A Chelsea akkori managere, Mourinho szerint Hunt nevetett kocogás közben, a Reading managere, Steve Coppell szerint viszont, ha nevetett is, nem *azon*. (...) A cserekapust, Carlo Cudicinit aztán Ibrahim Sonko *tette hidegre* egy szögletnél a hosszabbításban. (...) A kapus tízperces ápolás után sem nyerte vissza teljesen eszméletét, oxigénmaszkban, hordágyon hagyta el a játékteret. A Reading csatára ez alatt a tíz perc alatt egyetlen (1) pillantásra sem méltatta.” Németh Gábor: *Miatyánk*.

8 Ő duóban is játszik: 1997-ben, az addigi legdrágább *Fighton*, WBA, WBC és IFB-címvédőként egyszerűen leharapta Evander Holyfield fülét.

Popluhár-Pluskal-Masopust, Guttmann Béla – Sebes Gusztáv – Bukovi Márton. Guttmann Béla (kétszeres BEK-győztes a Benficával) – Kovács István (kétszeres BEK-győztes az Ajax-szal)⁹ – Jenei Imre (BEK-győztes a Steauával), Mário Zagallo (58, 62, 70) – Franz Beckenbauer (74, 90) – Didier Deschamps (98, 18). Athos–Porthos–Aramis. A Kr. e. 73–71 közötti Spartacus – Marcus Licinius Crassus-duóból (Crassusnak 8 légiót kellett bevetnie Spartacus ellen) tíz év múlva a Caesar–Pompeius–Crassus-féle első triumvirátus.

(1994. szeptember 29.)

A Ferencvárosi Torna Klub 1–2 után a visszavágón 2–1-re győz a CSZKA Moszkva ellen, és tizenegyesekkel továbbjut. Gólok: Lipcsei Péter és Eugen Neagoe¹⁰. Játszik még tk. Lisztes, Hrutka, Telek Mancsi, Zavadszky, Simon Tibor.¹¹ Edző: Novák Dezső.¹² Akkor még közelinek tűnt a 0–6. Akkor voltam utoljára meccsen.

(Béla. Amatőrökről)

„– Mellé! – kiáltotta a rádióból Szepesi, aki bizonytalan helyen állt.”
(Bereményi Géza: *Előhang*)

Futballról írni túlzás. Egyrészt nem vagyok szakember, másrészt meg mintha mindenki a futballról írna, és aki nem, az direkt nem – tehát ő is igen. De hát, föl lettem kérve. No meg izgat. Nem nagyon és nem mindig, csak a nemzetközi térbe kilökött magyar futball szerencsétlen-

9 A Monacóval fejezte be edzői karrierjét 1987-ben, Arsene Wenger követte. 1967–70-ben a Steaua, 1971–73-ban az Ajax edzője. 2 BEK-győzelem, 1972-ben az Inter és 73-ban a Juve ellen. Volt román (1962–67 és 1976–80) és francia (1973–75) válogatott szövetségi kapitány is. Kovács „Kopek” IV játszott 1944-ben a 17 éves Puskás (és a Puskásnál majdnem 20 évvel idősebb Titkos) ellen: a Kolozsvári AC 3–1-re megverte a Kispestet. Testvére, Kovács Miklós 37-szeres román válogatott, játszott az 1930-as uruguayi, a 34-es olaszországi és a 38-as franciaországi világbajnokságon, 1-szer magyar válogatott is, szerepelt a (később, az 1943–44-es idényben 13 pontos előnnyel magyar bajnok) Nagyváradi AC-ben. Akkor az FTC volt a 2. és a Kolozsvár a 3.

10 Nem volt román válogatott. A 2017-ben az első osztályba feljutott Sepsiszentgyörgy (ACS Sepsi OSK Sfântu Gheorghe) edzője. A 26-os keretben 4 magyar van.

11 „Szórakozóhely”, jelentsen bármit. „Összeszólalkoznak”, jelentsen ez is bármit. 36 volt. Vö. Marian Cosmánek, az MKB Veszprém kézilabdásának az esetével – őt 2009-ben késelték meg.

12 Összvisz 2 klub: Szombathely, 1961-től FTC. Kilencszer magyar válogatott, egyszer világválogatott, kétszeres olimpiai bajnok, egyszeres bronzérmes, négyszer magyar bajnok, egyszer kupagyőztes. 1964-ben Eb-bronzérmes, a Camp Nouban két góljával a hosszabbításban 3–1-re verjük Dániát. 1967 és 81 között Nemere néven III/III-as besúgó. 1995–96-ban az Anderlecht legyőzésével a Ferencvárost a BL-csoportkörig vitte.

kedése izgat. Még a vébédöntők sem, vagyis amikor legutóbb a németek egymás után rugdosták a gólokat a braziloknak, akkor meglepően lelkesedtem. Nem vagyok függő, nem járok *ki*, olykor rákapcsolok valamelyik sportadón egy spanyol vagy olasz meccsre, nézem két-három percig, elkapcsolok. Nem történik semmi, iszonyúan tudnak, múltkor valamelyik arab bajnokság összefoglalóját nyomatták, jobbnál jobb jelene-tek, mindenhol jó a színvonal. A magyar bajnokságban is. *Kivéve nálunk, kivétel a magyar bajnokság*, hallom állandóan, ez hülyeség.

1997. október 29-én Berlinben, egy irodalmi est után, a háziasszony fia nyit ajtót. Hat-null, mondja, sírós a képe. Égés a szerbektől, a Duna közvetíti. Néhány nappal előtte, október 11-én, a finn-magyar *esett* az a nemigen rekonstruálható gól, a követhetetlen flippergolyóként ide-oda pattogó labda valahogy a finnek kapujában kötött ki. Emlékszem rá, nem tudnám rekonstruálni. Az a futball (például), hogy ilyesmikre emlékszünk, ha nem is úgy. Szombat volt, erre sem emlékszem, de utánanézttem. A futballhoz tartozik például, hogy utánanézek. Előtte fociztunk, a naplóban le van írva, mi volt, kik voltak. Jó focisták, Zsiráf nevű barátom, az ő István nevű barátja, Rainer M. János, Farkas Zsolt, Garaczi, mind lehetett volna profi. Én jó másodosztályú. Garaczi *Kü Lajos*, Rainer *Szabó Ottó*, Farkas *Törőcsik András*. Zsiráf *Szkukalek Igor*, István *Pintér Sándor*. Pintér pomázi gyerek volt, majdnem egyidősek vagyunk, majdnem fociztunk együtt. Az 1977. április 30-i 2-1-es szovjetek elleni meccsen – Nyilasi, Zombori, Várady, Fazekas (csere), Blohin, Lovcsev, Burjak, Kipiani (csere) – szétfutotta az oroszokat. Szentistvántelep lenyomta volna Pomázt, Jankovics Bandiból, Sárosi Tibiből bármi lehetett volna. Ez is a foci. Az, hogy kiből mi nem lesz. Mibe fog, mihez kezd és mibe nem.

„Számomra egészen nyilvánvaló, hogy a szenvedélyem sok mindent elárul saját jellememről és élettörténetemről, s ugyanakkor úgy vélem, az, ahogy ezt a játékot »fogyasztják«, mindenféle információkat szolgáltat a társadalmunkról és kultúránkról is”, írja Nick Hornby.¹³

---

13 1995. június 6-án találkoztunk, ezt az Európa által 1995-ben kiadott *Fociláz* című könyve dedikálásából tudom. Fordítója, a magyar íróválogatott tagja, M. Nagy Miklós ismertetett össze minket, és azt azért megbeszéltük, hogy noha a *szenvedély* szót magamra nem vonatkoztatnám, a futball számomra is az emberi relációkról referál, és viszonyom hozzá éles tükör.

Faházi János palacsintasütővel pingpongozik bárki ellen. Lángossal pingpongozik a strandon. Profi amatőr. Egy volt profi az amatőrök közt; már ő is az, de a profik tudásával az idegrendszerében. 1981. október 31., Mészöly Kálmán a kispadon üvöltözik és ujjong, káromolja az Urat a norvégok elleni meccsen.¹⁴ Nézed. Sírj? Nevezz? Tulajdonképpen min is nevetünk?

Mélyi Jóska az aranyéhségről töpreng, Míg ezen töpreng, jól megvacsorázik, írja, közben Lőrincz Tamás „sajnos kikapott, a magyar lányok meg részben önmagukat megverve nem jutottak döntőbe, de engem még mindig ez az étvágy dolog foglalkoztatott, valószínűleg ebbe fojtottam (el) a keserűségemet. Nem tudom, Lőrincz meg a lányok képesek voltak-e vacsorázni egy ilyen este után, nem is beszélve Merész Andrásról, aki a játékok kezdete óta mintha leadott volna néhány kilót. Elképzeltem, ahogy az olimpiai faluban szomorúan ül, csak piszkálja az ételt, ettől én is még szomorúbb lettem.”¹⁵ Én is. Mindebben valami elég mély van, mondtam eleget, nem győzöm mondani. Nagyjából eköré leírható minden.

Végh Antal. Igazi amatőr. Dilettáns. Hebrencs, indulattól lendületes könyveket írt. A rendszernek tett tiszteletköroket levonta, stimmel az egész. Ami nem, az is. „Kiosztja” a mexikói 6 (sőt 9) kapott gólt Illovszky Rudolfnak és Mezeynek, Barótinak és Lakat Károlynak, Terpitkónak és Becklnek, Mester Ákosnak és Szepesinek, Östreicher Emilnek („egy ilyen típusú embert egy tisztességes nemzeti válogatottnak még az öltözőjébe se volna szabad beengedni”) és Száger Györgynek.¹⁶ A Biszku-káder Kutas Istvánnak, aki a könnyen kijátszott „követelményrendszerrel” „a magyar futball korszakában bevezette a diktatúrát”,¹⁷ és idézi Bukovi Mártont, aki szerint „nem olyan egyszerű ez a futball”, ahogy Kutas látja (tanuljanak meg futni és rúgni): „a ló tud futni is, rúgni is, de futballozni mégsem!” Beszél a bundahalmokról (a hírhedett MTK–Egyetértés „meccsről”), Albert csipőre tett kezéről

14 László György – Gulyás Buda: *...és Mészöly Kálmán a kapitány*, 1981.

<https://www.youtube.com/watch?v=r712hBO1pGs>

15 Mélyi József: Aranyéhség. In *HVG*, 2012. aug. 8.

16 Végh Antal: *Gyógyítatlan?* 43.

17 „Száger György a Fradi-pálya végcéjének ablakából leste, hogy Dalnoki Jenő vajon végrehajthatja-e csapatával azt, amit Kutas kitalált, előírt...”. Aranyérmes mondat. Végh, i. m. 33.

(„van, aki innen számítja a magyar labdarúgás végleges romlásának kezdetét”) meg arról az anekdotáról, hogyan hajigálták ki a focisták az ablakon a Picassótól kapott porcelánokat. Valahogy beügyeskedti magát Tatára, aztán azon gondolkodik, mit nem látott. „Egyetlen könyvet és egyetlen mosolyt sem. Reggeltől – estig.”¹⁸

Egy csiga rajza, 2015 (videoinstalláció)

---

18 Végh Antal: *Miért beteg a magyar futball?* Budapest, a szerző kiadása, 1983, 39.